

Kováts Dániel

Móricz Zsigmond novellái a református papságról

Kézbe simuló, gondosan megformált kis könyvben adta ki a Kálvin Kiadó Móricz Zsigmond 17 novelláját *A nyáj és pásztor* címmel. A kálvinista papság világát megidéző írásokból válogatott Baranyai Norbert, s írt a gyűjteményhez tartalmas utószót. Az első gondolatunk a jeles írónak szóló elismerés: lám, ez a gazdag életmű milyen sokféle szempontból szolgáltat olvasnivalót. Szerencsés fordulat, hogy Móricz írói világát egyre színesebbnek látjuk az irodalomtudomány újabb teljesítményei nyomán. Többféle címkét ragasztottak rá életében és halála után; hol elsősorban a dzsentrivilág kritikus ábrázolójaként, hol a parasztság szószólójaként tekintettek munkásságára, újabban pedig – a naplók nyilvánosságra hozatalának egyik következményeként – a szexualitás, az intim szféra irodalmi tükrözését méltatják műveiben. Noha megtévesztő lehet egy-egy tematikai jellemző kiemelése, mégis annak bizonyítéka ez a megítélésbeli változatosság, hogy egy kivételesen gazdag írói világ a Móriczé, a válogatás széles és színes skáláját kínálja a szerkesztőknek és kiadóknak.

A kötet novelláiból Móricz írói jellemzői jól kimutathatók. Olvashatunk a Mikszáth Kálmán, Tömörkény István, Móra Ferenc által nagy sikerrel mesélt anekdotikus történeteket, a feszültséget humorral, iróniával feloldó novellákat, de olyan elbeszéléseket is, amelyekben az indulatok összecsapnak. Az olvasó megsejtheti a nyáj és

pásztora viszonyrendszerének bonyolultságát, a társadalmi viszonyokból, illetve lelki-indulati tényezőkből magyarázható ellentmondásosságát. A lelkész és hívei kapcsolatában Móricz a parasztság és az értelmiség egymásra utaltságának és ütközésének konfliktusos léthelyzeteit ábrázolja a maga jellemző módján, idillel, mosollyal átszőve, enyhítve az egymásnak feszülés drámáját. Ez a kis kötet szórakoztató olvasmány, s egyben kapunyitás is az írói műhelynek, Móricz világlátásának és írásmódjának megismeréséhez. Legfeljebb azonban első lépés, bevezetés annak megértéséhez, hogy mit jelent Móricz számára a református keresztyén örökség, s hogy miképp ítéli meg a lelkészi szolgálat lényegét. Ez az 1904 és 1934 között keletkezett 17 írás érdekes és jellemző darabja Móricz írásművészetének, de csupán ezekre hagyatkozva nem ítélnél meg teljesen és árnyaltan Móricz álláspontja. Nem véletlen, hogy Baranyai Norbert kísérő tanulmányában más műfajú írásokra – tanulmányokra, regényekre – is kitekint. Itt most nyilvánvalóan határt szabott a műfaji kötöttség és a terjedelem, ezért nem kerülhettek be regény- vagy tanulmányrészletek a kötetbe, s talán ezért nem olvashatunk az írói pályája utolsó nyolc évében keletkezett novellát, riportot. Pedig kínálkozna még néhány elbeszélés. 1936-ból a *Májusi eső* meg a *Terefere*, 1938-ból pedig *A gólya hálás*, amelyben az író azt érzékeli, hogy

az idős tiszteletes „véghetetlen távolságban élt a falujától. Mintha nem is egy levegőben élték volna.” S igen jellemző – ugyancsak 1938-ból – a *Családi fénykép* és a *Nesze neked bál*, amely a párkapcsolatban világítja át a papi otthont. Talán az is érdemes a figyelemre, hogy a *Pataki diákok* című, *A hatvanas évek levegőjében* alcímű személyes indíttatású, de egy múltbéli históriát felelevenítő elbeszélés témája (amely egyébként kiválik a lelkeszi problémakörből) mennyire foglalkoztatta. Színpadra is szánta, s *Árad a Bodrog* címmel regényben is meg akarta írni a földesúri kastély jószágigazgatója és a kollégiumi diákság „must-puccs” néven elhíresült konfliktusát, ez a mű azonban töredékben maradt.

Az utószóban megpendített gondolatok indokolnák annak további vizsgálatát, milyen forrásokból táplálkozott Móricz református hite. Nyilatkozatai arról árulkodnak, hogy hitoktatóival nem volt szerencséje; „nem tehetek ellenük semmi lényeges kifogást” – írta róluk, de – „egy sem volt köztük, aki valaha a saját hitével állott volna elénk”. Édesanyja alapozta meg istenhitét, aki a csillagos ég tágaságának, valamint egy kicsiny bogár szervezetének rejtélyén magyarázta meg neki a világegyetem bonyolultságát és tökéletességét. 1908-ban Móricz tanulmányt írt a *Bibliáról*, amely aztán beépült *A fáklya* című regényének szövetébe, s a bibliai vízió Matolcsy Miklós életrajzához záróakkordjában is hangsúlyos szerepet kap. Ez az a mű, amely kulcsot ad Móricz megértéséhez a nyáj és pásztora viszonyrendszerének ábrázolásában: a református papra olyan értelmiségiként tekint, akinek küldetése van a krisztusi példa evilági követésében, felelőssége a maga mikrotársadalmának morális meg erősítésében, népe szolgálatában. Tudjuk, hogy a református papság móríczi

ábrázolása nem kevés ellenérzést váltott ki a maga korában; felrótták neki, hogy „ő – a pataki és kisújszállási főgimnázium növeltje, egy ref. pap unokája – pellen-gérré állítja műveiben a ref. lelkészeket”. „A fáklya” valóságos vihart keltett egyházi körökben, nem értették vívódó, elbukó hőstét. „A regényhős, a Fáklya, aki híveinek világossága akart lenni, tehetetlenségével, félszégével csakugyan megcsúfolása volna református papnak, ha típusnak tekintetnék”, írták róla 1918-ban a *Sárospataki Hírlapban*. Amikor Móricz 1930-ban egykori iskolájába, Sárospatakra látogatott, a teológiai akadémia kiváló, ifjan is tekintélyes tanára, dr. Szabó Zoltán vezette be szerzői estjét, aki nem mulasztotta el a reflektálást erre a problémakörre. Reálisan, belátóan így nyilatkozott: „Jellemzőek Móricz papregényei. Minket, patakiakat ezek különösképpen érdekelnek. A pap a 16., 17. és 18. században minden szociáldemokrata és kommunista bizalminál bizalmibb emberre, anyagiakban és lelkiekben egyaránt a szó legtisztább értelmében vett vezetője volt a falunak. Mikor sikkadt el ez a pozíciója, felderíthetetlen, de hogy miért, arra sok részben megfelel Móricz Zsigmond a papregényeiben. Sokan megharagudtak reá s sokan haragusznak ennek megmutatásáért ma is. Ebben a haragban – legyünk igazságosak magunkkal szemben is – van valami a lump felháborodásából, aki midőn kaptos állapotában megpillantja magát a tükörben, dühbe gurul, és ki akarja dobni a lakásból saját tükörképét. Tükörbe nézni pedig jó, még ha nem is vagyunk hiúk, még ha kissé torzít is ez a tükör. El kell ismernünk, hogy a mai papi nemzedék egészséges önkritikájának kifejlődésében sok része van Móricz Zsigmond papregényeinek.”

Nemcsak regényben, hanem novellában, riportban, tanulmányban is vissza-vissza-

tér e téma, ezért egyáltalán nem idegen a móriczi életmű sokrétűségét tekintve egy olyan válogatás, amely arról a tanulságos és gyakran bonyolult viszonyrendszerről szól, amelyben egy közösség szellemi vezetőjének és tagjainak léte és működése

történik. Ha bizonyos korlátok között is, Móricz novelláinak e válogatása érdekes olvasmány. Az író által megidézett, újrate-remtett karakterek és helyzetek elszó-razhatják, elgondolkozthatják a mai olvasót.

(Móricz Zsigmond: A nyáj és pásztora. Válogatott novellák. Szerkesztette: Baranyai Norbert. Kálvin Kiadó, Budapest, 2014. ISBN 978-963-558-238-9)